

Mihail Muntean în rolul principal din opera *Petru Rareș* de Eduard Caudella

Summary

The performance of Mihail Muntean in the leading role of the play of Eduard Caudella *Petru Rareș*.

In the present article, the author highlights the contribution brought by the tenor Mihail Muntean to the development of *bel canto* in the Republic of Moldova, presenting the historical hero *Petru Rareș*, from the play with the same name by Eduard Caudella. In this article, M. Muntean is perceived as a remarkable figure of the lyric scene of the Republic of Moldova. Based on musical examples (areas, duets, ensembles) there is thoroughly analyzed the central part from the view point of composition methods and their interpretation. Hereby is presented the way in which the performer solves the vocal difficulties thanks to the exceptional vocal training, combined harmoniously with a mastership of a dramatic artist.

The present article shall arouse the interest of musicologists, by the fact that namely thereby *Petru Rareș* play has found for the first time a specialized analysis.

Keywords: work, composer, leading role, voice partition, area, duet, leitmotiv, ambitus, countersunk, range, *bel canto*, recitative, tone, interval, harmonic plan, intonations, rhythm, major way/ minor, vocal timbre.

Creația interpretativă a lui Mihail Muntean este un fenomen care marchează o perioadă importantă în dezvoltarea artei vocale din Moldova. Pasiunea pentru această artă, talentul său creator, antrenarea multiplă ca personalitate în varietatea *bel canto*-ului sunt doar câțiva factori care l-au edificat ca pe un mare promotor al valorilor scenei lirice în Republica Moldova. Având o predilecție pentru operele italiene, ca urmare a stagierii sale în Italia, la renumitul teatru „La Scala” din Milano (1977-1978), clasa celebrei cântărețe Gina Cigna, maestrul Mihail Muntean manifestă un viu interes și față de opera națională, mai ales într-o perioadă dramatică, marcată de mișcarea pentru independență și afirmare a adevărului istoric în Republica Moldova.

O replică la aspirația militanților pentru libertate, dreptate și adevăr a fost montarea operii *Petru Rareș* de Eduard Caudella pe scena Teatrului de Operă și Balet din Chișinău. Așadar, spiritul de luptă pentru promovarea valorilor naționale, ce caracteriza întreaga suflare intelectuală a anilor '90, determină, în mod firesc, selectarea subiectului dramei istorice *Petru Rareș*.

Pe lângă consistența mesajului, care luminează figura unui mare luptător, om din popor, pentru dreptate socială și națională, opera se impune printr-o dramaturgie bine chibzuită și prin material sonor tumultuos, de maximă tensiune și de înălțător eroism patriotic, conținând și secvențe lirice.

Compusă între anii 1883–1889, opera în trei acte *Petru Rareș* este concepută ca o dramă istorică, surprinzând probleme sociale de mare importanță, orientată spre tipul de operă patriotico-eroică, dezvăluie suferința și dezamăgirea mulțimii

față de Ștefăniță, care s-a dovedit a fi un tiran, și în curtenii lui. Caudella recurge la toate procedeele din arsenalul operistic cunoscute lui. Muzicianul a dispus și de un libret de calitate, scris de T. Rehbaum și A. Steerman, după o nuvelă de N. Gane¹, dominat de fapte istorice autentice, nefiind lipsit însă de unele abateri de la evenimentele reale. Subiectul operii vizează domnia despotică a lui Ștefăniță Vodă, ridicarea poporului împotriva lui și înscăunarea lui Petru Rareș, descendent al lui Ștefan cel Mare, simbol al dreptății și libertății. Muzicologul O. L. Cosma observă cele două tabere net diferențiate: „Conflictul principal este de natură socială, o categorie țintește să instaureze libertatea, prin desființarea tiraniei, pe când cealaltă caută să mențină despotismul și robia. Dacă domnitorul și boierii sunt prezentați în momente de petrecere, la vânatoare, păturile de jos sunt în permanentă preocupare de a găsi mijloace pentru izbăvirea țării și proclamarea libertății. Lupta pentru libertate polarizează toate celelalte aspecte, reliefând ideea patriotică în prim-plan, precum și rolul poporului, care veghează și acționează când destinele țării se află în mâini nedemne”².

Tezaurul muzical românesc s-a îmbogățit astfel cu o dramă romantică națională, cea mai importantă, din punct de vedere ideatic și muzical, din câte s-au scris până atunci în domeniul teatrului liric românesc. Este montată la 2 noiembrie 1900, pe scena Teatrului Național din București. În anii '70 ai sec. XX, opera a fost readusă în actualitate la Teatrul Muzical din Galați. Critica muzicală a vremii releva „consistența libretului și talentul compozitorului de a-l transpune muzical, caracte-

rul complex pe plan artistic al confruntării dintre Rareș și Ștefăniță... ”³. Muzicologul Alfred Hoffman: „Această lucrare, de o covârșitoare însemnătate în istoria teatrului liric românesc,(...) merită din plin să fie cunoscută de toată suflarea românească, pentru că astfel se dovedește că, pe o linie paralelă cu operele lui M. Glinka, S. Moniuszko, B. Smetana, F. Erkel, școala muzicală națională de la noi a produs în veacul trecut lucrări realizate, cu trăsături specifice marcante și ținând pasul cu cuceririle stilistice ale vremii”⁴.

Pe scena Teatrului de Operă și Balet din Republica Moldova, Petru Rareș a văzut lumina rampei la 29 aprilie 1990, într-o singură reprezentare. Cele șase roluri centrale au fost interpretate de M. Muntean – Rareș; V. Dragoș – Ștefăniță; N. Covaleov, V. Cojocar, I. Paulencu – Nichita; B. Godin, I. Cvasniuc, B. Materinco – Marin; A. Rodrigues, N. Usenco – Tudora; Larisa Brumă, Maria Popescu – Ileana⁵. La buna realizare a spectacolului și-au depus efortul și dirijorul A. Mocealov, regizorul E. Platon, pictorul-scenograf P. Balan, maestrul de cor A. Movilă, maestrul de balet E. Gârneț, dirijorul secund I. Florea, regizorul secund L. Alioșina.

Protagonistul Mihail Muntean a realizat o interpretare excelentă, redând plastic, din punct de vedere muzical și dramatic, chipul personajului său. Personalitatea interpretului a fost remarcată de un ziar german, care îl numește *artist de excepție, interpret atotputernic* ⁶. Vocea sa de tigru regal, calificativ atribuit de marea cântăreață de operă Elena Obrazțova, cucerește prin bogăția timbrului, prin expresivitate, prin combinația fericită a genurilor liric și dramatic.

Posedând o înaltă școală de *bel canto*, ghidat de reguli severe în obținerea perfecțiunii sunetului și a vocii, M. Muntean redă în partida sa un larg spectru emotiv. Astfel, în scena idilică a poienii din pădure, cu care începe opera, inocența emanată de imnul naturii interpretat de cor, *Ce vară caldă, natura întregă râde zglobie...* (p.2)⁷, contrastează cu sentimentul de mâhnire și îngrijorare pentru țară, exprimat de protagonist prin interpretarea exactă a salturilor ascendente de cvinte neconsolate, ce conferă fragmentului o nuanță de neliniște și tristețe, emanate de timbrul de bronz al vocii sale, urcând, pe măsura creșterii intensității sentimentelor, spre acutul *la'*. Cântărețul interpretează fraze pline de durere, efectul psihologic fiind realizat atât prin *Moderato assai Rubato*, cât și în plan armonic predominant minor: *la minor, fa diez minor, mi minor*. Intonațiile de suspin vor fi încadrate într-un leitmotiv de expunere meditativă, care îl caracterizează pe eroul principal, bazat pe un mod minor din patru se-

cunde mici și două secunde mărite, plasate între treptele III – IV și VI – VII. Acest leitmotiv este încadrat în arioso (cu textul „*Gândeam că țara e-n nevoi*”...), purtând un caracter simbolic, prin care este omagiată figura luptătoare a lui Ștefan cel Mare. Ritmul sacadat și variat din *Arioso* este susținut de maestru cu exactitate, grație perfecțiunii simțului său ritmic, în deplină armonie cu caracterul modulatoriu neașteptat al expunerii tonal-armonice. După redarea foarte expresivă a acestor fraze scurte, M. Muntean face o trecere organică (p.26), la tonalitatea de bază *Re major*, tempo *Allegretto* ale *Baladei* lui Petru (exemplul 1).

Exemplul 1

Prin sonoritatea de bronz a vocii sale, pe fundalul armonic foarte dinamic: *Re-bemol major* care trece în *mi minor*, devenind treapta a doua a tonalității de bază *Re major*, cântărețul imprimă *Baladei* (exemplul 2, cupletul 1) factura unui cântec de vitejie, dezvăluind, astfel, caracterul de luptător al personajului: *A plecat la vânătoare Ștefan cel cu șapte vieți* (p.27).

Exemplul 2

Materialul muzical al primului cuplet se repetă în următoarea secțiune (c.21, cupletul 2), având sfârșitul lărgit cu un adaos muzical pe rolul de frază finală. În concluzie, relevăm că acest număr este scris într-o formă tipică de lied (schema 1).

Schema 1.

M. Muntean a interpretat Balada cu o deosebită facilitate prin emiterea puternică a sunetelor, grație timbrului „vocea tigrului regal”. Ambitusul fragmentului vocal cuprins între *fa* și *la'* nu a necesitat efort din partea sa, deoarece calitățile vocale de artist format, cu experiență lirică mondială, îi

permit să realizeze o nouă modalitate de emiteră vocală apropiată de vorbirea firească. Prin această manieră de emiteră a sunetelor, care prezenta o notă pentru școala vocală, din țară, M. Muntean a reușit să aducă pe scenă chipul firesc al unui erou din sânul poporului.

Latura lirică a vocii maestrului se dezvoltă în duosul duet din scena 2 - Petru și Ileana. Duetul este precedat de introducerea orchestrală în *La bemol major*, care va deveni viitoarea dominantă în tonalitatea prezentării Ilenei, adică *Re bemol major*. M. Muntean realizează replica lui Petru foarte expresiv, favorizată și de intervenția nepregătită a tonalității *do minor*, în dezvoltarea armonică ce decurge de la *sol minor* și *La bemol major* (*Moderato*, c.27 p.38, exemplul 3) până la *Do bemol major*.

Exemplul 3

Moderato

Petru

domn.

so - ru, păi, să crezi ce-ți pla - ce, să zici că s'

Schimbarea radicală a manierei interpretative de la eroism patetic la *tranquillo misterioso* o realizează extraordinar de plastic și firesc. Latura lirică a vocii sale îi dă posibilitatea de a reda atmosfera de taină în care Petru relatează despre ceea ce i se va destăinui la douăzeci de ani

Linia melodică a lui Petru este împresurată cu sărituri intervalice permanente la cvartă perfectă ascendentă și descendentă, ce constituie o dificultate interpretativă. Muzica corespunde textului literar eroic, iar cele mai importante silabe, din punctul de vedere al expunerii logice, sunt evidențiate de sunetul *si bemol*, foarte reprezentativ pentru solist. Muntean-Rareș a interpretat cu ușurință un astfel de salt intervalic ascendent cum este cel de la *fa* la *si bemol* (c.30), ceea ce ar fi destul de complicat pentru un cântăreț începător. Duetul conține și elemente de virtuositate intonativă, intervalele de septimă și cvintă micșorată cerând vocalistului o intonare exactă și pozițional plasată corect.

Ultima secțiune a *Duetului* se axează pe interpretarea în unison la octavă cu o structură armonică tradițional romantică. În *Duet* vocaliștii au redat

un spectru vast de nuanțe agogice, de articulare și de simț scenic profesionist, creând un ansamblu organic de voci excepționale.

În scena 3 intervențiile lui Petru sunt fraze scurte, dificile din punct de vedere interpretativ, în ele dominând maniera recitatorială. Schimbările de direcții contrare (ascendentă – descendentă) ale frazelor melodice greu de realizat M. Muntean le efectuează cu o înaltă tehnică interpretativă, constituind, împreună cu orchestra, cu partenerii de scenă, cu textul literar și muzical, un organism artistic integru.

Expunerea recitatorială persistă și pe parcursul scenei 6. În această manieră M. Muntean transmite caracterul dificil al situației lui Petru prin replicile silabice interpretate în *Allegro agitato*: „Dar ce vrei? Ce rău v-am putut eu face? Vină n-am de nici o faptă, doar c-am prins o fiară rea” (p.109, c.78). În continuare, scena se desfășoară în ritm de marș eroic (p.120), păstrând maniera declamatorie, fiecare silabă fiind bine articulată. Aici Mihail Muntean a folosit pe deplin dicțiunea perfect dezvoltată și toată forța de convingere. Pe parcursul fragmentului, și anume c.87, p.124, întâlnim două fraze diametral opuse: întrebare și răspuns „Douăzeci? Sunt un sărac!”, (exemplul 4).

Exemplul 4

Do - uă - zeci? Sunt un să - rac!

Este un moment dificil pentru a realiza veridic scopul libretistului, însă Muntean îl interpretează cu brio, grație măiestriei sale interpretative și capacității de redare subtilă a intonațiilor specifice ale sunetelor cromatice ascendente și descendente.

În duetul Ileana și Petru din scena a 2-a, a actului II, M. Muntean rezolvă în mod impecabil salturile considerabile, chiar și de o octavă (*sol* și *sol* p.9 c.10), demonstrând o măiestrie vocală remarcabilă, o școală de canto avansată. Misiunea interpreților de data aceasta este și mai dificilă, duetul producându-se în lipsa protagonistului pe scenă, Ileana aflându-se în castel, iar Petru după culise. Liniile melodice sunt foarte diferite: Ileana are doar replici de recitativ, cu numeroase salturi, iar în partida vocală a lui Petru persistă o manieră mai mult cantabilă. Ambitusul vocal, cuprinzând sunetele *fa* și *sol*, nu prezintă o dificultate interpretativă pentru Mihail Muntean.

În scena 8, maniera interpretativă a maestrului se axează pe prosodia puternică, executată convingător, grație percepției profunde a stării psihologice a eroului său. Frazele protagonistului sunt glorioase: „Bună sosire, amici ai libertății” (p.104), fiind însoțite de juxtapunerea septacordurilor majore: *La, Re, Fa*.

În scena a 9-a, a recunoașterii lui Petru Rareș de către boieri ca urmaș legitim al lui Ștefan, în inter-

vențiile vocale executate în manieră declamatorie, reținute în registrul acut al sunetelor *la¹-sol¹-mi¹*, Mihail Muntean redă în mod convingător entuziasmul personajului, bucuria împlinirii visului. Aici, interpretul a relevat plenar aptitudinile sale vocale, interpretând sunetele acute cu intensitate. Văzând că țara a scăpat de tiran, Muntean-Rareș cântă cu satisfacție: „*O soartă, azi ai luminat al țării drum îndurerat*” (p. 113, exemplul 5), păstrând aceeași manieră declamatorie și același ritm punctat în cadrul inflexiunilor modulatorii de la: *Sol major, Re major, Mi major* la *Do major*.

Exemplul 5

Numeroasele adnotări și indicații de natură dramatică, de joc în scenă, de scenografie, de decor și alte remarce importante (reamintind stilul veridian și cel puccinian), pe care le conține partitura, au

susținut procesul de reprezentare și de montare a lucrării cât mai aproape de intențiile autorului. Ele au servit un reper și maestrului Mihail Muntean în interpretarea cât mai fidelă concepției compozitorului a partidei principale.

Reprezentarea operei *Petru Rareș* la Teatrul din Chișinău a constituit o realizare meritorie, orchestra, partenerii formând un organism artistic integrat în reînvierea scenică a unor evenimente istorice. Spectatorul de atunci a fost impresionat, fără îndoială, de chipul personajului principal, creat cu multă pregnanță de maestrul scenei lirice Mihail Muntean, prin interpretare muzicală și dramatică de virtuozitate, prin conștientizarea esenței emoționale distinctive a rolului și, implicit, prin măiestria de transfigurare artistică a trăirilor sufletești cu ajutorul emiterii nuanțate a sunetelor vocale.

Mihail Muntean, exponent de valoare al artei vocale academice din țara noastră, caracter complex și personalitate antrenantă în varietatea existenței *bel canto*-ului, trezește sentimente de grațitudine în inimile miilor de spectatori, dornici de noi întâlniri cu marele maestru.

Referințe bibliografice și note

¹ În nuvela *Petru Rareș* a lui Nicolae Gane (1838-1916), pe fundalul acțiunilor literare de răpire și eliberare a frumoasei Ileana, de îndrăgostire dintre ea și Petru Rareș, este evocat momentul istoric al venirii lui la tronul Moldovei (1527). Fiu natural al lui Ștefan cel Mare și al Mariei, descendentă din neamul boierilor Cernat, căsătorită cu un târgoveț din Hârlău, Petru Rareș a fost așezat de istorie la loc de mare cinste pentru personalitatea sa de vrednic voievod.

² Cosma, Octavian Lazăr. *Opera românească*. București, Editura Muzicală, 1962, p. 230.

³ Brâncuși, Petru. *Curs de istoria muzicii românești, principii fundamentale*. Vol. I. București, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1964, p. 210.

⁴ Hoffman, A. *Petru Rareș de Eduard Caudella la Teatrul musical din Galați // România liberă*, 7 ianuarie 1977.

⁵ Pe coperta interioară a partiturii, Eduard Caudella a indicat personajele: Ștefăniță, domn al Moldovei (bariton), Nichita, boier, castelan al palatului Socola (bas), Tudora, fiică a unui boier exilat (mezzo-soprană), Marin, vasal al tatălui ei (bariton), Petru Rareș, pescar (tenor), Ileana (soprană), un soldat (bas), boieri, soldați, țărani și țărance. Acțiunea se desfășoară la începutul sec. XVI, pe vremea domniei lui Ștefăniță Vodă, urmașul la tron al lui Bogdan.

⁶ Muntean, Mihail. *Piese din repertoriu*. Chișinău: Ed. Reclama, 2005, p.194.

⁷ Paginile din clavier.